

Slutrapport för MaRG-projektet

Projektets namn: Marginaliserade eller privilegierade? Språkgruppskillnader i hälsa och ohälsa i Finland (MaRG)

Projektetid och budget: 1 januari 2016 till 31 december 2019, 122 000 euro

Projektledare: Jan Saarela

Övriga projektdeltagare (i alfabetisk ordning): Miia Bask, Camilla Härtull, Julia Klein, Fredrica Nyqvist, Marina Näsman, Kaarina Reini, Lauri Sillanmäki, Sakari Suominen, Mikael Rostila, Ana Vrbnik, Sarah Åkerman

Syfte och målsättningar

Det övergripande syftet med projektet har varit att undersöka skillnader i hälsa och ohälsa bland svensk- och finskspråkiga samt personer med tvåspråkig bakgrund. Vi har studerat sociala resursers och riskfaktors betydelse för hälsa och hälsofrämjande i olika sociala skikt av befolkningen. Projektet har strävat till att kunna ge riktlinjer för hur man förebygger hälsorisker och skapar sociala resurser i både marginaliserade och mer privilegierade grupper i samhället. Genom att på detta sätt nyansera och vidga kunskapen om kopplingen mellan hälsa och välfärd i specifika strukturella kontexter har projektet arbetat för att öka förståelsen om hur man främjar välbefinnande också på ett mer allmänt plan.

Huvudsakliga resultat

Forskningen har varit omfattande och täckt ett brett fält. Publikationer och manuskript som har producerats inom projektet finns uppräknade i källförteckningen i slutet av detta dokument. I texten hänvisar vi till dem enligt befintlig numrering. En sammanfattning av samtliga delstudiers resultat gör sig inte på ett begränsat textutrymme som detta. Mer detaljerade beskrivningar finns att tillgå i originalkällorna. Det bör också påpekas att studierna inte har tillkommit enbart med de medel som Svenska litteratursällskapet har beviljat för projektet.

I linje med tidigare forskning visar våra resultat att svenskspråkiga överlag har bättre hälsa, högre välmående och en mer gynnsam social position än finskspråkiga (P5-P6, P8, P10, M2). I många avseenden finns ändå stor variation både mellan och inom språkgrupperna, vilket vi inom projektet har försökt belysa (P5, P7-P8, P10-P11, P13, P16, M4). Projektet har strävat till att nyansera bilden av hälsoskillnader mellan språkgrupperna genom att analysera hälsoutfall som inte tidigare har studerats, genom att jämföra grupperna inom specifika sociala skikt, och genom att på ett mer ingående plan analysera familjens, familjebakgrundens och sociala relationers betydelse. I denna korta redovisning önskar vi särskilt poängtera ett av de mer genomgående spår vi har fokuserat på, och för vilket flera delstudiers resultat stöder varandra. Detta är relationen mellan familj och hälsa, och då särskilt variationen mellan och inom språkgrupper i detta hänseende.

Generellt tyder våra forskningsresultat på att hälsoskillnader mellan språkgrupperna åtminstone i någon mån kan kopplas till familjrelaterade faktorer och beteenden. Effekter av födelseordning, det vill säga var i syskonskaran man är född, på den åldersspecifika dödsrisken är överlag väldigt starka, i synnerhet vad gäller självmord. Högre/senare

födelseordning innebär en högre självmordsrisk. Detta mönster är dock långtifrån lika entydigt för svenskspråkiga som för finskspråkiga, vilket antyder att de sociala mekanismerna inom familjen fungerar annorlunda och främjar hälsan (P3). Kulturella faktorer, i termer av hur familjemedlemmar förhåller sig till varandra, är sålunda av potentiellt stor betydelse för att förstå språkgruppsskillnader i hälsa. Ett ytterligare stöd för detta argument finner vi i att effekten av en förälders död på egen dödsrisk är större för svenskspråkiga än bland finskspråkiga, trots att dödligheten överlag är högre bland finskspråkiga (P14). Genom att studera gifta och samboende par har vi därutöver kunnat påvisa att benägenheten att lyfta sjukdagpenning och sjukpension är starkt korrelerad inom paret (P17). Detta kan bero på att 'ohälsa smittar', så att en persons hälsotillstånd påverkar partners hälsotillstånd, eller på att man inom paret har likadana preferenser och därför uppvisar ett mer samfällt hälsobeteende. Vår pågående forskning tyder på att inom paret är hälsan på detta sätt mer korrelerad för svenskspråkiga än för finskspråkiga (M3). Genom att därtill studera par i vilka mannen och kvinnan har olika modersmål kan vi se att det beteende som är mer specifikt för språkgrupperna verkar dominera könsspecifika reaktioner. Också detta antyder att sociala relationer inom den svenskspråkiga befolkningen är av betydelse för hur man hälsomässigt positionerar sig i jämförelse med den finskspråkiga befolkningen.

Vad gäller dödlighet tenderar personer med tvåspråkig bakgrund att ligga mellan dem med enspråkigt finsk och enspråkigt svensk bakgrund (P1). De analyser vi hittills gjort är dock baserade på relativt små stickprov. Pågående analyser som använder större och mer heltäckande data kommer att ge ett mer utförligt svar på denna fråga, och då speciellt i vilken mån skillnader enligt olika dödsorsaker kan vara kulturellt betingade.

Inom projektet har vi jämfört språkgrupperna också vad gäller erhållande av sjukdagpenning. De sjukskrivningar som här avses kan ses som ett objektivt hälsomått, eftersom de kräver läkarutlåtande. Dyliga jämförelser av språkgrupperna har tidigare inte gjorts. Vi har funnit att svenskspråkiga har avsevärt lägre risk än finskspråkiga att sjukskriva sig (P6), och att de har större benägenhet att återvända till arbete efter sjukskrivning (P15). Svenskspråkiga män har en cirka 30 procent lägre benägenhet att sjukskriva sig än finskspråkiga män, medan språkgruppsskillnaden bland kvinnor är 15 procent. Ifall man observerar personer med familj är variationen mellan språkgrupperna dock i det närmaste försumbar. I socialt sett mer marginaliserade grupper, å andra sidan, tenderar svenskspråkiga att ha bättre hälsa än finskspråkiga. Detta antyder att språkgrupperna skiljer sig åt vad gäller andra bakomliggande faktorer, såsom exempelvis hälsofrämjande sociala nätverk. Resultaten ska ses i ljuset av att vår forskning också har visat att språkgrupperna behandlas likadant och likvärdigt inom det finländska sjuk- och hälsovårdssystemet (P18, M1).

Anställningar med Svenska litteratursällskapets medel för projektet

Merparten av alla budgetmedel har använts till löner, och i någon mån till resor och datarelaterade kostnader. Till följd av projektets knappa budget har stora delar av medlen flyttats över till därpå följande kalenderår, för att kunna utnyttjas på ett mer ändamålsenligt sätt vad gäller anställningar. Under år 2016 var projektledaren den enda som erhöll lön ur projektet, i form av ett partiellt lönetillägg (cirka 2,5% av lönen enligt Åbo Akademi direktiv). Detta lönetillägg erhöles också under de därpå följande åren (2,3% 2017, 2,4% 2018, 5,3% 2019). Projektledaren har varit involverad i utarbetandet av ett flertal av projektets rapporter.

Anställda under år 2017 var Kaarina Reini som postdoktoral forskare på deltid (22%) under tolv månader och Lauri Sillanmäki som statistiker på deltid (45%) under fyra månader. Reini utförde databearbetningar och analyser av sjukdagpenningmottagande bland finsk- och svenskspråkiga, samt påbörjade utarbetande av ett manuskript (P6). Sillanmäki utförde databearbetningar av enkätdata (M2).

Under år 2018 var Kaarina Reini anställd som postdoktoral forskare (62%) under sju månader, och Julia Klein som doktorand (100%) under två månader. Reini utförde databearbetningar och analyser samt började utarbeta ett manuskript om återgången till arbete efter sjukskrivning bland finsk- och svenskspråkiga (P15). Hon bearbetade också data, utförde analyser och påbörjade skrivandet av en rapport om långtidseffekter av sjukskrivningar på sjukpensionering (M5). Klein arbetade med manuskript som ska ingå i hennes doktorsavhandling (P12, P18).

Anställda som doktorander under år 2019 var Julia Klein under 2,5 månader (100%), och Marina Näsman under fem månader (50%). Båda arbetade med manuskript för sina doktorsavhandlingar (P18, M1, M4-M5). Näsman fungerade därtill som projektets kontaktperson och koordinator inför slutseminariet den 9 januari 2020. Kaarina Reini var anställd som postdoktoral forskare (10%) under fem månader. Under denna tid arbetade hon med analyser och färdigställande av manuskript om sjukskrivningar (P19, M1).

Möten och konferensdeltagande

Projektgruppen har träffats totalt åtta gånger: 28.4.2016, 28.10.2016, 2.2.2017, 9.3.2017 och 30.11–1.12.2017, 15–17.5.2018, 8.5.2019, och 7.11.2019. Samtliga möten utom det i oktober 2016, vilket hölls vid Svenska litteratursällskapet i Helsingfors, har ordnats vid Åbo Akademi i Vasa, med videolänk. Presentationer, planering och koordinering av forskningen inom projektet har genomgående varit på programmet.

Tredagarsmötet i maj 2018 utgjorde en större gemensam träff. Det organiserades som en del av att professorn i sociologi och folkhälsa Louise Bouchard från Ottawa University, samt VD Jennifer Johnson från Community Health and Social Services Network i Kanada, hade bjudits in till Åbo Akademi i Vasa. Syftet var att utbyta erfarenheter av forskning om språkminoriteter, skillnader i resurser mellan minoritets- och majoritetsgrupper, samt att utveckla nytt internationellt samarbete. Under första dagen ordnades seminariet “Language group differences in health and social services”. Seminariet var öppet för allmänheten och hade 35 deltagare. Förutom gästerna från Kanada föreläste projektledaren. I den efterföljande paneldebatten deltog också Sakari Suominen samt docent Auvo Rauhala. Under andra dagen samlades personal och forskare i demografi och socialpolitik för att diskutera samarbetsmöjligheter. På eftermiddagen hölls ett seminarium med fokus på forskningen inom MaRG. Under tredje dagen fick gästerna besöka Folkhälsan och Centralsjukhuset i Vasa för att se hur service till svenskspråkiga implementeras i praktiken. Kanadagästernas vistelse har utmynnat i internationellt samarbete. Fredrica Nyqvist och Marina Näsman gjorde ett återbesök på hösten 2019, och Fredrica Nyqvist är redaktör för ett kommande temanummer om språkliga minoriteter i journalen *Linguistic Minorities and Societies*.

Forskningen inom MaRG har presenterats vid diverse konferenser och seminarier i Finland och utomlands. Några exempel är Nordic Demographic Symposium 2017 i Åbo, NordicEPI 2017 i Lund, PAA2018 i Denver, Nordisk Gerontologisk Kongress i Oslo 2018, EPC 2018 i Bryssel, Interdisciplinary Poverty Research i Salzburg 2018, PAA2019 i Austin, Nordic

Demographic Symposium 2019 i Reykjavik och Gender Gaps in Health i Menaggio 2019. Svenska litteratursällskapets roll har lyfts fram i publikationer, kontakten med media och annan verksamhet. Camilla Härtull disputerade i augusti 2018.

Planer efter projektperiodens utgång

Slutseminarium för projektet har hållits den 9 januari 2020 i Svenska litteratursällskapets utrymmen i Helsingfors. Under seminariet presenterade sju av projektdeltagarna ett urval av forskningsresultaten. Dessutom fördes diskussioner om forskningens implikationer och behovet av framtida studier på området. Under år 2020 strävar vi till att färdigställa de påbörjade manuskripten och skicka dem på granskning till sakkunniga. Projektet kommer härmed att resultera i publikationer också efter att själva projektperioden har löpt ut. Marina Näsman och Julia Klein planerar disputerade under år 2020 eller år 2021.

Noteras kan att MaRG har fungerat som ett embryo för ett annat forskningsprojekt, ”Demographic change and ethnolinguistic identity in an intergenerational perspective: The Swedish-speaking population in Finland” (DemSwed). DemSwed leds av Jan Saarela och har erhållit status som en av Åbo Akademi spetsforskningsenheter för perioden 1.3.2019–28.2.2023. Stiftelsens för Åbo Akademi Forskningsinstitut har beviljat finansiering för DemSwed-projektet, vilket är ett samarbete mellan de demografiska enheterna vid Åbo Akademi och Stockholms universitet. Dess primära målsättning är att använda flergenerationella registerdata för att analysera språkregistrering, familjebildande, migration, utbildningsbenägenhet och hälsa. Efter MaRG-projektet fortsätter vi alltså att bedriva internationellt slagkraftig forskning, med strävan att ligga på forskningsfronten vad gäller frågor som berör det svenska i Finland.

Publikationer

(P19) Reini, K. Työhön paluu ja työkyvyttömyyseläkkeen riski sairauspoissaolojen jälkeen. Accepterat för publicering i *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*

(P18) Klein, J. & Saarela, J. Disability retirement and all-cause mortality in ages 65-70: a comparison of Finnish speakers and Swedish speakers in Finland. *Research on Finnish Society*, 12, 38-54.

(P17) Saarela, J., Stanfors, M. & Rostila, M. (2019). In sickness or in health. Register-based evidence on partners' mutual receipt of sickness allowance and disability pension. *Social Science & Medicine*. DOI: 10.1016/j.socscimed.2019.112576.

(P16) Näsman, M., Niklasson, J., Nygård, M., Olofsson, B., Lövheim, H., Gustafson, Y., & Nyqvist, F. (2019). Risk factors for a decrease in high morale in very old people over a 5-year period: data from two Nordic countries. *European Journal of Ageing*. DOI: 10.1007/s10433-019-00521-1.

(P15) Reini, K. & Saarela, J. (2019). Return to work after sickness absence: a register-based comparison of two indigenous population groups. *Public Health*, 169, 93-100.

(P14) Saarela, J. & Rostila, M. (2019). Mortality after the death of a parent in adulthood: a register-based comparison of two ethno-linguistic groups. *European Journal of Public Health*, 29, 582-587.

- (P13) Näsman, M., Niklasson, J., Saarela, J., Nygård, M., Olofsson, B., Conradsson, M., Lövheim, H., Gustafson, Y. & Nyqvist, F. (2019). Five-year change in morale is associated with negative life events in very old age. *Aging & Mental Health*, 23, 84-91.
- (P12) Klein, J. & Saarela, J. (2019). Labour market status at ages 50-64 and all-cause mortality at ages 65-70: a longitudinal study from Finland. *Finnish Yearbook of Population Research*, 53, 51-72.
- (P11) Härtull, C. (2019). Svenskspråkiga kan vara både rikare och fattigare än finskspråkiga. *Ekonomiska Samfundets Tidskrift*, 1/2019, 20-27.
- (P10) Nyqvist F., Forsman, A.K. & Reini, K. (2018). Civilståndstatus och ensamhet bland svensk- och finskspråkiga – en befolkningsbaserad studie i västra Finland. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 55, 33-43.
- (P9) Härtull, C. & Saarela, J. (2018). Ethno-linguistic affiliation and income poverty in native households with children: Finland 1987-2011. *Social Indicators Research*. DOI: 10.1007/s11205-018-2041-x.
- (P8) Härtull, C. & Saarela, J. (2018). Endogamy and income in native couples: the case of Finland. *International Journal of Manpower*, 39, 205-221.
- (P7) Härtull, C. (2018). Essays on income and income poverty of Swedish speakers and Finnish speakers in Finland. Doktorsavhandling, Åbo Akademi.
- (P6) Reini, K. & Saarela, J. (2017). Differences in sickness allowance receipt between Swedish Speakers and Finnish Speakers in Finland: a register-based study. *Finnish Yearbook of Population Research*, 52, 43-58.
- (P5) Reini, K. & Nyqvist, F. (2017). Sense of mastery differences between working-age Swedish- and Finnish-speaking Finns: a population based study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 45, 404-410.
- (P4) Härtull, C., Saarela, J. & Cederström, A. (2017). Income poverty in households with children: Finland 1987-2011. *Research on Finnish Society*, 10, 43-59.
- (P3) Saarela, J., Cederström, A. & Rostila, M. (2016). Birth order and mortality in two ethno-linguistic groups: register-based evidence from Finland. *Social Science & Medicine*, 158, 8-13.
- (P2) Saarela, J. & Elo, I. (2016). Forced migration in childhood: are there long-term health effects? *SSM - Population Health*, 2, 813-823.
- (P1) Saarela, J. & Finnäs, Fjalar (2016). The ethno-linguistic community and premature death: a register based study of working-aged men in Finland. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*, 3, 373-380.

Manuskript

(M5) Klein, J., Reini, K. & Saarela, J. Sickness absence and disability pension in the very long term: a Finnish register-based study with 20 years follow-up. Under refereegranskning.

(M4) Näsman, M., Niklasson, J., Saarela, J., Nygård, M., Olofsson, B., Gustafson, Y. & Nyqvist, F. Morale in old age and its association with sociodemographic, social and health-related factors in different age groups. Under refereegranskning.

(M3) Saarela, J., Stanfors, M. & Rostila, M. Collateral health in two ethnolinguistic groups: register-based evidence on partners' mutual receipt of sickness allowance and disability pension in Finland. Under arbete.

(M2) Suominen, S., Sillanmäki, L., Volanen, S.-M., Saarela, J. & Koskenvuo, M. Significantly better perceived health among Swedish speakers as compared to Finnish speakers in Finland - results from the nationwide HeSSup prospective follow-up survey. Under arbete.

(M1) Klein, J., Reini, K. & Saarela, J. The influence of sickness allowance on disability pension receipt in Finnish speakers and Swedish speakers in Finland. Under arbete.

10 januari 2020,
Jan Saarela